

Svetislav Stojakov

DUŠAN POPOVIĆ A JK SZ FORRADALMI IRÁNYVONALÁÉRT

(A VKSZ Tartományi Bizottságának politikai és marxista oktatási központja.
Újvidék, 1976)

Dušan Popović könyvét olvasva* megismerkedhetünk a JK SZ harcával és forradalmi irányvételével, Tito elvtárs politikájának következetes megvalósításával, és a megalkuvó liberalizmus, a különböző csoportosulások és frakciók elleni küzdelem tapasztalataival. A kiadó rövid utószavában megállapítja, hogy „a könyv tartalmát a jugoszláv szocialista társadalom legjelentősebb múltbeli összetűzései képezik, azok az események, amelyek döntően kihatottak arra, hogy valóban sikerüljön haladást elérni szocialista öngazgatásunkban és a munka felszabadításáért folyó harcban, hogy ne kelljen visszatérnünk sem a központosított bürokratikus államhatalmi formához, sem a kapitalista társadalmi rendszerhez. Ezen a téren az elnökünk által vezetett Jugoszláv Kommunista Szövetség ismételtén történelmi lépést tett.”

Bár a kötetben összegyűjtött írások különböző időpontban keletkeztek (1967-től 1973-ig íródtak), tárgykörüknél fogva és formailag eltérőek és a legkülönbözőbb alkalomból került sor megfogalmazásukra, mégis olyan elevenen és időszerűen hatnak — amihez stílusuk is hozzájárul —, hogy tényekkel alátámasztott párbeszédek és a különböző viták a szerző eszmei-politikai irányvételének folyamatosságát tükrözve is az olvasók széles rétegeinek érdeklődésére tarthatnak számot. A róla megjelent kritikák elsősorban azt hangsúlyozták, hogy a szerző eszmei-politikai állásfoglalásai Tito elnöknek a munka felszabadításával kapcsolatos eszméin alapulnak. Ezekhez következetes maradt még azokban az eszmeileg és a politikai harc szempontjából válságos pillanatokban is, amikor egyesek eretneknek igyekeztek nyilvánítani.

Az írások létrejöttének időpontja lehetővé teszi az olvasó számára annak megítélését, hogy valójában milyen jelentőséggel is bírtak mind az

* Megjelent a *Savremenost* 1976. 6. számában.

újvidéki és vajdasági pártszervezet liberalizmus, frakciózás és csoportba tömörülés elleni küzdelmében, mind a Jugoszláv Kommunista Szövetségnek az öngazgatás és szocialistaellenes erők elleni harcában.

Mindannyiunk számára ismeretes, hogy az újvidéki községi pártszervezet, amelynek élén könyvünk szerzője állt, „a Vajdasági Kommunista Szövetségben belül a liberalizmus, az opportunizmus, a frakciózás és a különböző csoportosulások elleni küzdelem kezdeményezője és hordozója volt éppen abban az időszakban, amikor tartományunk Kommunista Szövetsége szétzilálódott és tevékenységét lehetetlenné tették”. Írásai ezért az említett periódus küzdelmeinek hű tükrői, s nem egyszer dokumentáris jelentőséggel bírnak. Természetesen ez nem jelenti, hogy ezeket a munkákat egy párttitkár naplójaként kell kezelnünk. Bár mindenképpen ilyen jellegűek is, mégis azt mondhatjuk, hogy a szerző elemzései, elképzelései és álláspontjai olyan általános vonatkozásúak, hogy az olvasó számára lehetővé teszik a JKSZ forradalmi irányvételéért folyó harc könnyebb megértését, a következtetések levonását.

Az első mellékletben a szerző a tudomány és az ideológia viszonyát tárgyalja. Kritikailag elemzi egyes filozófusok tudománytalan és elfogadhatatlan téziseit, akik a tudományt szembeállítják az ideológiával, az ideológiát pedig a fennálló tudati viszonyok konzerválójának tartják. Az írásaikat elemezve Popović megállapítja, hogy a marxizmus klasszikusainak munkáiból kiragadott idézeteik „kiindulópontul szolgálnak ahhoz, hogy az ideológiát történelmietlenül és a dialektikus szemlélet mellőzésével értelmezzék, és hogy mechanikusan alkalmazzák Marxnak és Engelsnek a korábbi történelmi korokra vonatkozó bírálatait a szocializmusra, mintegy megfosztva őket forradalmi tartalmuktól”.

A dogmatikus sztalinista és anarcho-liberalista megközelítést — azaz az ideológia és a tudomány kapcsolatának történelmietlenül és dialektikátlan szemléletét — visszautasítva Popović a gyakorlatra, az ideológia tudományosságának fokmérőjére helyezi a hangsúlyt. „Társadalmi-politikai gyakorlatunk lassan túlhaladja az állami, a pártjelleget és más irányítási formákat és azt helyezi előtérbe, hogy a társult termelőket és dolgozókat mielőbb olyan társadalmi-gazdasági viszonyok kialakítására készítse, amelyek lehetetlenné teszik a társadalom nevében való uralkodást, és amelyek a fejlett öngazgatás körülményei között érvényesülnek.” A forradalmi mozgalom elméletével és ideológiájával kapcsolatos viták időszerűsége azon a nemrégiben hazánkban megtartott nemzetközi tudományos összejövetelen is kifejezésre jutott, amely témájául a szocializmus jelenét választotta. Ezen az összejövetelen bebizonyosodott, hogy elfogadhatatlan dolog a marxista ideológia nevében csak bírálni a szocialista társadalmi gyakorlatot, mert ennek a valóságnak a továbbiakban is hozzá kell járulnia a marxista gondolkodás és világszemlélet gazdagodásához.

Legtöbbet a Kommunista Szövetségnek az öngazgatású szocialista társadalomban betöltött szerepével foglalkozik. Ez nemcsak azokban az

írásaiban jut kifejezésre, amelyekben a munkásosztálynak és élcsapatának, a kommunista dolgozóknak a szerepével foglalkozik, hanem a könyv többi fejezetében is.

Külön figyelmet érdemel szerzőnknek a Politikai Tudományok Karának keretében működő Politikai Tanulmányi Intézet által 1969. októberében szervezett politikológiai tanácskozásról készült jegyzete. Kritikai felmérésében kitért mindazokra az elméletekre és eszmei-politikai álláspontokra, amelyeket az 1967. júniusában, a JKSZ újjászervezésével és továbbfejlődésével kapcsolatos szemináriumon képviseltek egyes felszólalók. Popović szerint annak idején a pártról ugyanúgy beszéltek mint az államról. A Kommunista Szövetség eszmei és gyakorlatban megnyilvánuló egységének gyengeségeiről, a munkásosztály közvetlen társadalmi és történelmi érdekeinek megvalósítására való alkalmatlanságáról szólva az alábbi kérdéseket vonja be vizsgálódási körébe: a Kommunista Szövetség gócainak és az egész szervezetnek a viszonya, a KSZ-en belüli differenciálódás, a KSZ hatásköre, a demokratikus centralizmus és a káderpolitika.

A KSZ-nek az öngazgatási társadalomban betöltött szerepével kapcsolatos elméleti feltételezések egy része, amelyeket egyébként az említett 1967-es szemináriumon el is fogadtak, rombolóan hatott a KSZ szerveinek és egészének dialektikus egységére, minek folytán „a Kommunista Szövetség legöntudatosabb tagsága számára tettük lehetetlenné, hogy tevékenységükkel elősegítsék a felhalmozódott társadalmi kérdések öngazgatáson alapuló megoldását”. A KSZ hatáskörének kérdéséről beszélve, ami egyébként általános szinten fel sem merült, azt az álláspontot képviseli, hogy a „KSZ hatáskörének kérdése azonos a KSZ központjainak a különböző társadalmi és politikai problémákra, teljesen körül nem határolt jelenségekre irányuló tevékenységével.”

Popović azt is téves nézetnek tartja, miszerint a KSZ-en belüli differenciálódás majd úgy megy végbe, hogy a pártpolitikával nem egyező tagok önkéntesen elhagyják a szervezetet. A gyakorlat az ellenkezőjét, éppen azt bizonyította, hogy az említettek a KSZ-en belüli pozícióik megszilárdítására törekuszenek „és a szervezetet olyan harcokra használják fel, amelyek idegenek a Kommunista Szövetségtől”. Szerzőnk arra is figyelmeztetett, hogy az említett időszakban pártunk elhanyagolta a káderpolitikát, amiről a IX. kongresszuson sem esett elég szó. Mindezek alapján az alábbi következtetésre jut: „A Kommunista Szövetség napjainkban valójában nem is politikai szervezet, hanem egyféle mozgalom.” Mint az események menete beigazolta, az elsők közé tartozott, akik a KSZ XXI. ülészaka előtt figyelmeztettek a válságra.

A Savremenost című folyóirat által szervezett politikológiai összejövetelen, amelyen a JKSZ tevékenységének és fejlődésének időszzerű eszmei-politikai problémáival foglalkoztak, Popović szintén alaposan ki-elemezte a JKSZ újjászervezésével és fejlődésével kapcsolatos nézeteket és részletesen ismertette már korábbról ismert álláspontját. Így például

elmondta, hogy az ellentmondások megoldására — amelyek a múltban látszólag rejtettek voltak — a pragmatikus és formális logikai módszer kezdett jellemzővé válni, és ezért arra az álláspontra helyezkedett, hogy „a demokratizáció és az öngazgatási fejlődés során hasonlóan lehet alkalmazni az olyan különböző tényezőket is mint az állam és a párt. A liberalisták erre összpontosítottak, és nem vették figyelembe, hogy a szocialista öngazgatású társadalom átmeneti forma a kommunizmus felé, a proletariátus diktatúrájának egyik faja. A polgári társadalom maradványainak lebecsülésével és az öngazgatás történelmi helyének szem elől tévesztésével eljutottak a párt és az állam demokratizálódásának és decentralizálásának elméleti és gyakorlati azonosításáig, az állam elhalásának a pártra való vonatkoztatásáig”.

A kommunista munkásaktívák jelentősége és szerepe szintén alkalmat nyújtott a liberalista pártkoncepció képviselőinek, hogy agresszíven fellépjenek a JKSZ II. konferenciájának akcióprogramjába foglaltak ellen, miszerint ezeket az aktívákat minden községben létre kell hozni. Valamennyiünk számára ismeretes, hogy az újvidéki pártszervezet az elsők között hozott létre hazánkban ilyen aktívát, aminek következtében elvszerűtlen bírálatok tárgyává vált, és szálla lett mindazok szemében, akik ebben „a párt megoszlását”, „a párton belüli párt létrehozását”, „az élcsapaton belüli élcsapatot” stb. látták. A könyvünkben szereplő írók szemléltetően élénk tárják, hogy milyen viták és eszmei-politikai küzdelmek folytak a JKSZ álláspontjának érvényesítéséért. Írásaiból világosan kitűnik, hogy olyan viták ütközőpontjává vált, amelyekben a liberalista felfogásmód képviselői „mind elméletben, mind a politikai gyakorlatban nem vették figyelembe a termelésben dolgozókat, a Kommunista Szövetség tevékenységének legfontosabb politikai tényezőit”. Az olvasó arra is felfigyelhet, hogy sajtónk annak idején Popovićnak a kommunista munkásaktívákkal kapcsolatos polemikus írásait nem közölte teljes terjedelmükben, mert ezúttal nem maradtak ki írásaiból ezek a megállapítások.

A liberalizmusról és az ellene folyó harcról szóló írásaiban teljes képet nyújt az öngazgatásellenes és szocialistaellenes társadalomfelfogásról és a párt szervezeti felépítéséről kialakult nézetekről. Szerinte a liberalizmus szocialista körülmények között visszavezethető egészen az ötvenes évekig. Tito elvtárs több alkalommal, de különösen 1972. vége felé, bírálta a KSZ negatív jelenségeit és irányvételét. A VI. kongresszus jelentőségét és általános határozatait figyelembevéve hangsúlyozza, hogy annak idején a munkásosztálynak a szocialista öngazgatású társadalomban betöltött szerepével kapcsolatban felmerült különböző nézetek csúcsosodtak ki a Djilasszal való összetűzésekben. A Kommunista Szövetség újjászervezése során egyes konkrét megoldások ismét ezekből a liberalista nézetekből indultak ki. „A nagy pártszervezetek egyes elvtársak számára szereplést és érvényesülést jelentettek, a politikai életet ki-sebb nagyobb vezérek futtatására használták fel. „Popović arra is em-

lékeztetett, hogy „a kommunista mozgalom történetében a pártszervezetek az osztályharc forrásainál, tehát elsősorban a vállalatokban jöttek létre. Ilyen gyakorlat érvényesült a JKP-ben a háború előtt és a Kommunista Szövetségben a második világháború után. Csak a párt 1967-es újjászervezésekor hangsúlyoztuk ki a Kommunista Szövetség területi szervezésének elvét”.

Emellett a JKSZ-ben és a társadalomban elhanyagolttá vált az ideológiai tevékenység, a pártban pedig nem érvényesült a demokratikus centralizmus. Mindez csökkentette a tevékenységet és lehetővé tette a liberalizmus párton belüli érvényesülését, ami a társadalom stagnálásához vezetett. Szerinte a liberalizmus „nem más mint egyféle megalkuvó viszonyulás társadalmunk forradalmi kötelezettségei iránt. Visszavonulás a burzsoá restauráció és a központosított bürokratizmus elől”.

Szerzőnk figyelemmel kísérte a liberalizmus fejlődését a Szerb SZK-ban és a VKSZ-ben is. Bár a JKSZ Elnökségének XXI. ülészakán elmondottakat széleskörűen elfogadtuk, egyes vezetőink mégis úgy vélték, hogy értékelései és határozatai nem vonatkoznak mindenkire, hanem csak a Horvát KSZ-re. „Abban az időben a JKSZ, illetve az Elnökség és Tito elvtárs forradalmi akcióját a többi köztársaság már elfogadta, és arról volt szó, hogyan jusson ez kifejezésre a Szerb KSZ-ben. Ezeknek a lényeges változásoknak a fordulópontján az volt a kérdés, hogy a Szerb KSZ elfogadja-e vagy sem pártunk és elnökünk politikáját. Az utóbbi esetben a JKSZ-en belül kialakulhatott volna két különböző politikai irányvétel: a JKSZ elnökségének XXI. üléséből következő és a szerbiai pártvezetőségben érvényesülő opportunist-liberalista vonal. A szerbiai politikai irányvétel meghatározásakor Vajdaság Kommunista Szövetségének képviselői azokkal az erőkkkel együtt léptek fel, amelyek nem szándékoztak elfogadni Tito elvtárs és a JKSZ politikáját a Szerb KSZ-ben és Vajdaság Kommunista Szövetségében.”

Mindazok, akik magukévá tették Tito elvtárs bírálatát, követelték, hogy köztársaságunkban nyíltan és önkritikusan viszonyuljanak a negatív jelenségekhez, de javaslatukat nem fogadták el. Ehelyett azt a nézetet terjesztették, hogy nincs különösebb nézetkülönbség a felelős politikai vezetők között, hanem csak egy olyan csoport jelentkezett, amely meg akarta szerezni magának a hatalmat”.

Ezt követően szerzőnk a tartományi pártvezetőségnek a szerbiai csúcsszervekben végbement változásokhoz való viszonyát elemzi, és rámutat, hogyan fejlődtek ezek a kapcsolatok és torkollottak frakciókba és csoportosulásokba a liberalista politika és a vezető szerep megőrzése céljából. Az olvasó konkrét példákon, az időrendbe állított eseményeket sorrendben követve győződhet meg, hogy mihez is vezettek a csoportosulások és a frakciózás, valamint hogy milyen módszereket alkalmaztak, hogyan terjesztették féligazságait és valótlanságait, miként manipuláltak az információkkal és az emberekkel. Így például „a tartományi pártvezetőségben olyan nézetek kaptak szárnyra, hogy a köztársas-

sági pártvezetőségben levő elvtársak — akik magukévá tették elnökünk bírálatát — helytelen nézeteket vallanak a tartományok önállóságáról, a nemzeti kérdésről és a nemzetiségek, főleg a magyar, a legszámosabb nemzetiség egyenrangúságáról. Valamivel később az is elhangzott, hogy ezek az emberek értelmiség ellenesek”. Az olvasó arról is tudomást szerezhet, hogy hogyan vezették félre a Tartományi Pártbizottság tagjait és manipuláltak Tito elvtárs kijelentéseivel és szavaival. Mindez jelentősen kiegészíti ismereteinket arról az összetűzésről, amely a Tartományi Pártbizottság ötvenkettedik és ötvenhatodik összejövetelén ért véget.

Igen sok írásában foglalkozott szerzőnk az időszerű kulturális kérdésekkel. Mint ismeretes, Popović publicisztikai tevékenységében folyamatosan helyet kaptak a kultúrpolitika, a kulturális alkotótevékenység, de mindenekelőtt a színház problémái. Ezek az írásai a nagyvilág kulturális folyamatainak és a hazai körülmények széles körű ismeretére vallanak. Határozott elemzőkészséggel és kritikai viszonyulással polemizált mindazokkal, akik a művészetet destruktív álláspontjuk kinyilvánítására szándékozzák felhasználni, illetve egy öngazgatástól és szocializmusról mentes szemléletet igyekeztek felszínre hozni.

Egyértelműen azt az álláspontot képviseli, hogy „a kulturális alkotótevékenység szabadsága nem más, mint az öngazgatású társadalom szabadsága”. Éppen ennek a szabadságnak a nevében bírálta a nacionalista jelenségeket kultúránkban és védelmezte a Matica srpskát a szerb nacionalistákkal szemben. Elemezte és bírálta a társadalomkritikai jellegű filmet, ami egyesek számára alkalmat adott, hogy az élet sötét oldalának hangsúlyozásával és anarchista nézeteikkel érvényesüljenek; két színházi darab elemzésével mutat rá a politikai dráma új hullámának jelentkezésére, amelyben egyoldalúan, a „minden létező kíméletlen bírálatára” tézis színpadi illusztrálásával operálnak, és elhanyagolják szocialista forradalmunk folyamatosságát, sőt fel is lépnek ellene, az ember legmélyebb és legértékesebb törekvései ellen.

*

Dušan Popović A JKSZ forradalmi irányvonalaért című könyve témáinak jelentősége, eredetisége és tartalmának időszerűsége, valamint feldolgozási módja és stílusa miatt hasznos olvasmánya lesz nemcsak a Kommunista Szövetség és más társadalmi-politikai szervezetek aktivistái, hanem a széles körű olvasótábor számára is. Hasznosan forgathatják mindazok a fiatalok, akik a marxista képzés különböző formáin át ismerkednek meg az öngazgatás- és szocialistaellenes eszmei irányvétellel, valamint segítségével ismerhetik fel megnyilvánulási formáit és időben felkészülhetnek minden olyan nézet és magatartásforma ellen, amely lassítani és akadályozni igyekszik szocialista öngazgatású társadalmunk osztályjellegű forradalmi céljainak a megvalósulását.

Fordította Garai László